

КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ-ХОРЕЙМЕРА

Костенко Л. В., Шумська Л. Ю.

У статті пропонується впровадження спеціальної компетентісно-орієнтованої моделі в систему диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики за спеціалізацією "Вокально-хорова робота в закладах освіти". У дослідженні доводиться, що у результаті даного підходу до організації навчання та виховання студентів, забезпечується ефективність процесу формування фахових компетенцій майбутнього вчителя-хормейстера.

Ключові слова: компетентісно-орієнтована модель, диригентсько-хорова підготовка, педагогічні умови, фазиси навчального процесу, музично-просвітницька діяльність, хормейстерські компетенції.

В статье предлагается внедрение специальной компетентно ориентированной модели в систему дирижерско-хоровой подготовки будущих учителей музыки по специализации "Вокально-хоровая работа в учебных заведениях". В исследовании доказывається, что в результате данного подхода к организации обучения и воспитания студентов обеспечивается эффективность процесса формирования профессиональных компетенций будущих учителей-хормейстеров.

Ключевые слова: компетентно-ориентированная модель, дирижерско-хоровая подготовка, педагогические условия, фазисы учебного процесса, музыкально-просветительская деятельность, хормейстерские компетенции.

The article proposes introduction of a special competence-based model into the system of conductorial-choral training of future music teachers with the specialty "Vocal-Choral Activities in Educational Establishments". This research shows that such approach to the organization of education and upbringing ensures the effectiveness of the process of professional competence formation in future teachers-choirmasters.

Key words: competence-based model, conductorial-choral training, pedagogical conditions, phases of educational process, music education activities, choirmaster's competencies.

Постановка проблеми. В умовах нового етапу розвитку національної освіти особливого значення набуває інтелектуалізація усіх сфер життєдіяльності суспільства, яка сьогодні перебуває у фокусі філософських, соціальних та педагогічних досліджень. Як суспільний процес вона ставить два основних завдання: формування інтелекту, що відповідає сучасним запитам суспільства, і його повноцінне, раціональне застосування. У такому контексті в Україні здійснюється реформування, що задекларовано у новому "Законі про вищу освіту" який розглядає вищу освіту як "сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти..." [1].

Екстраполяція наведених завдань на процес фахової підготовки в системі музично-педагогічної освіти актуалізує розгляд проблем організації навчання студентів, результативним показником інноваційності якого будуть сформовані професійні компетенції майбутніх учителів музики.

Аналіз наукових досліджень. Концептуальні засади сучасної мистецької освіти розглянуто у працях видатних українських науковців – Б. Бриліної, Н. Гуральник, Л. Коваль, А. Козир, А. Линенко, Г. Ніколаї, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Пляченко, О. Хижної, О. Щолокової та ін.

Різноманітним аспектам новітньої організації навчання в системі музично-педагогічної освіти присвячено праці А. Болгарського, С. Горбенка, Л. Гусейнової,

Ю. Дворника, В. Крицького, О. Ляшенко, А. Мартинюка, Л. Серганюк, О. Щербініної та ін.

Компетентнісний підхід до процесу професійної підготовки у галузі музичної педагогіки висвітлено у дослідженнях А. Андрєєвої, Т. Борисенко, Т. Дорошенко, К. Кабріль, О. Комісарова, М. Михаськової, С. Савченко, О. Смиронової, О. Смолянінової, О. Хоружої, В. Краєвського, А. Хуторського та ін.

Аналіз сучасної наукової літератури дозволяє стверджувати, що питання формування фахових компетенцій у галузі диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики розкриті недостатньо з позицій сучасного системно-організаційного підходу.

Мета і завдання статті полягає в теоретичному обґрунтуванні апробованої компетентісно-орієнтованої дидактичної моделі організації навчання студентів у процесі диригентсько-хорової підготовки, що сприяє формуванню фахових компетенцій та досягненню високого рівня готовності майбутніх учителів до вокально-хорової роботи в школі.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до загальноновживаної термінології, термін "організація" визначається як внутрішня організованість, узгодженість, взаємодія більш чи менш диференційованих і автономних частин цілого, що обумовлені його побудовою. Окрім того, її визначають як "сукупність процесів або дій, що призводять до створення і удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого" [2, с. 186].

Дефініція "організація навчання" у контексті навчального процесу у вищій школі означає використання таких форм і методів, які сприяють урегулюванню та налагодженню суб'єктно-об'єктних відносин у навчально-виховному процесі.

Забезпечення ефективності навчання вимагає застосування такої оптимальної системи, яка включає особливі педагогічні умови для функціонування такої діяльності, що спрямовані на формування особистісної соціалізації, самостійності, саморозвитку, ініціативності, вмотивованості, самооцінки, саморегуляції, самовиховання, самопросування у подальшій професійній самореалізації.

У цьому аспекті пріоритетним напрямком виступає необхідність упровадження нових педагогічних технологій у навчально-виховний процес, що збагачує форми та зміст навчальної діяльності студентів, а також обумовлює узгодженість освітнього процесу з вимогами до професійно-кваліфікаційного рівня випускників.

Сучасна наукова думка стверджує актуальність вирішення проблеми сформованості високого професійного рівня випускників закладів мистецької освіти шляхом застосування компетентнісного підходу у навчанні та визначає, що "професійна компетентність майбутніх викладачів мистецьких дисциплін включає: широку ерудицію в галузі художньої культури, педагогіки, психології, мистецтвознавства, естетики; володіння практичними вміннями й навичками (педагогічними, хормейстерськими, інструментально-виконавськими, вміннями словесної інтерпретації музичних образів, тощо); сформованість особистісних якостей та здібностей, необхідних для успішного здійснення функцій викладача мистецьких дисциплін – педагогічних (толерантність, комунікативність, організаторсько-конструктивні здібності, зосередженість, тактовність, витримка, здатність до емпатії, ідентифікації), музично-фахових (музичні якості та здібності, зокрема мнемоністично-ейдетичні тощо)" [3].

У 2008 році на кафедрі вокально-хорової майстерності Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя впроваджена спеціалізація: "Вокально-хорова робота у закладах освіти" (ВХР), що була розроблена професором кафедри – Л. Ю. Шумською. Для забезпечення навчальної та методичної бази нової спеціалізації визначено та впроваджено компетентісно орієнтовану модель вивчення диригентсько-хорових дисциплін, що сприяє ефективному формуванню хормейстерських компетенцій, як невід'ємної складової загальнопрофесійних компетенцій майбутнього вчителя – організатора вокально-хорової роботи у закладах освіти.

Запропонована нами компетентісно-орієнтована модель, як система, включає комплекс взаємодіючих компонентів: педагогічні умови (організаційні та методичні); фазиси навчального процесу (організаційний, змістовий, діяльнісний або операційний, оцінно-творчий); музично-просвітницьку діяльність.

На нашу думку, компетентнісний підхід до підготовки вчителя-хормейстера забезпечується єдністю двох груп педагогічних умов: організаційних та методичних.

Організаційні умови включають обґрунтування структури змісту диригентсько-хорової підготовки зі спеціалізації ВХР; уточнення цілей та їх розмаїття відповідно до змісту хормейстерської діяльності; застосування інноваційних засобів модульного навчання у зв'язку зі специфікою професійної діяльності вчителя-хормейстера; впровадження педагогічної оцінки рівнів підготовки студентів до хормейстерської діяльності; проектування циклу диригентсько-хорових дисциплін на основі програмно-цільового методу, який потребує суворої відповідності засобів, що використовуються для організації та проведення занять на усіх етапах навчального процесу з диригентсько-хорових дисциплін, відповідно до кінцевих цілей. У цьому полягають особливості та новизна програмно-цільового методу та його відмінності від традиційного підходу до навчання, що дозволило нам якісно удосконалити організацію навчальної діяльності студентів та перейти до цільових форм навчання. Ціль при цьому виступає і як головний орієнтир, і як критерій відбору змісту, методів, форм та засобів організації навчального процесу зі спеціалізації ВХР в умовах кредитно-модульної системи навчання.

Методичні умови включають компетентнісно-орієнтований відбір та структурування змісту предметів диригентсько-хорового циклу в межах спеціалізації ВХР; розробку навчально-методичних комплексів відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик випускника та завдань кредитно-модульної системи навчання; впровадження диференційованих навчально-пізнавальних завдань у процес викладання; дотримання послідовності в реалізації принципів створення групових тематичних занять; єдність контролю та самоконтролю в оцінюванні рівня професійної підготовленості студентів до роботи з хором.

Реалізація педагогічних умов у структурі компетентнісно орієнтованої моделі навчання здійснюється упродовж чотирьох фазисів.

Перший організаційний фазис містить уточнення цілей диригентсько-хорових дисциплін відносно структури фахової підготовки зі спеціалізації ВХР; розроблення нових навчальних планів, навчальних та робочих програм, напрацювання відповідних навчально-методичних комплексів; добір навчально-диференційованих завдань та форм контролю для здійснення хормейстерської діяльності у період проходження педагогічної практики. Завдання першого фазису – раціональна організація навчання майбутніх учителів музики-хормейстерів, вироблення та розвиток мотиваційного компоненту навчання, когнітивних потреб до накопичення спеціальних хормейстерських знань. Ми вважаємо надважливою таку методику розвитку мотиваційності, за якою формуються правильні уявлення та стійкі переконання тих, хто навчається за спеціалізацією ВХР, про роль диригентсько-хорових дисциплін у їх майбутній хормейстерській діяльності.

У другому змістовно-технологічному фазисі, метою якого є формування теоретичного компоненту навчальної діяльності студентів, ми вирішуємо завдання визначення та розвитку комплексу стрижневих хормейстерських компетенцій, що проявляються в результаті утворення інтегративних знань та їх оперативності. У цьому фазисі використовуються такі методи: паралельного та блоково-паралельного навчання; виконання креативних професійно-доцільних завдань; диригентських конкурсів. Використання цієї системи методів дозволило нам у ході навчання, на засадах тісних міжпредметних зв'язків, поєднати в єдиному блоці фундаментальні знання з усіх навчальних дисциплін, закладених у програму підготовки бакалаврів: виокремлення базових знань законів, закономірностей, правил, що призводить до можливості формування хормейстерських компетенцій оперативно-синтезуючого змісту.

Поряд з індивідуальною формою навчання в класі диригування велику увагу необхідно приділяти груповій формі, яку слід упроваджувати як систему групових тематичних занять – від предметних до інтегративних, що мають відповідати структурі диригентсько-хорової підготовки зі спеціалізації ВХР.

Третій діяльнісний фазис спрямовується на формування операційних компетенцій майбутнього вчителя-хормейстера. Мета цього фазису полягає в накопиченні тими, хто навчається, певного запасу універсальних технологій і застосування їх для вирішення професійних завдань щодо комунікативно-сугестивного хороуправління. Організація, стимулювання та регулювання когнітивно-творчої діяльності студентів забезпечується створенням педагогічно-доцільних умов (робота

з інтернет-ресурсами, моделювання поліверсійних інтерпретацій, вокальний практикум діалогічного типу, репетиційний процес з партіями та групами хору, участь в концертно-просвітницьких заходах тощо) та використанням концептуальних методів вищого порядку (стратегічно-репертуарний, слухово-аналітичний, вербально-художній, вокально-репрезентивний, коректувально-імпровізаційний, психолого-комунікативний, режисерсько-постановочний тощо).

На четвертому оцінному фазисі передбачається вирішення таких завдань: формування здатності до самоаналізу, самоконтролю та взаємоконтролю, самооцінки та взаємооцінки диригентських якостей, вокально-хорових знань, умінь та навичок. Упровадження в хормейстерську діяльність студентів спеціально розробленої шкали оцінки вербальної і музичної інтерпретації, за допомогою якої відбувається охоплення усіх її складових та етапів створення, критеріїв та показників, що сприяє виробленню оцінних хормейстерських компетенцій. Оцінна діяльність ефективно здійснюється за умов використання спеціальних індивідуально складених спостережневих та оцінних карт. Особистісно-хормейстерське самовдосконалення студента має ґрунтуватися на активізуючих методах: проблемно-ситуативному та оцінно-художньому.

Системоутворюючим чинником цілепокладання в процесі формування хормейстерських компетенцій, тих, хто навчається за спеціалізацією ВХР, є здійснення музично-просвітницької діяльності, що характеризується як безперервний, соціально обумовлений засіб музично-естетичного впливу на особу з метою формування художніх смаків, стійких поглядів і переконань, активного відношення до музики. Сучасна школа потребує вчителя-хормейстера, вихователя, організатора дозвілля дітей та молоді, який має готувати культурно-просвітницьке середовище для широкого сприйняття музичного мистецтва.

З метою набуття хормейстерських компетенцій у галузі музичного просвітництва, система підготовки студентів зі спеціалізації ВХР передбачає залучення їх до обов'язкової систематичної музично-просвітницької діяльності: хорові моноконцерти та тематичні програми; показові концерти у межах науково-практичних конференцій; виступи в авторських програмах українських композиторів; участь у складі хору в майстер-класах; хорові конкурси та фестивалі регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів; тематичні концерти для дітей та юнацтва тощо.

Такий стиль професійної діяльності майбутнього вчителя-хормейстера відбивається на зміні особистісних естетично-ціннісних пріоритетів та характеризується: прагненням до глибшого пізнання різних явищ хорового мистецтва, до урізноманітнення комплексу художньо-виконавського досвіду; високою розвиненістю творчо-комунікативних потреб; розумінням поліморфності інтерпретаційної технології в умовах різних стилів і жанрів; сформованістю психологічних двосторонніх зв'язків із слухацькою аудиторією; цілковитим володінням режисерськими прийомами організації та проведення музично-просвітницьких заходів; прагненням до сценічно-артистичного самовдосконалення; виробленням власного творчо-сценічного та педагогічного іміджу тощо.

Таким чином, у ході впровадження спеціалізації ВХР та застосування педагогічної компетентісно-орієнтованої моделі, ми визначили актуальність формування наступних блоків хормейстерських компетенцій: аксіологічних, суб'єктних та акмеологічних, і систематизували їх відносно змісту та функціонального призначення в професійній діяльності.

1. Аксіологічні компетенції:

- розуміння естетичної цінності хорового мистецтва як основи регуляції рівня хормейстерської майстерності у професійній діяльності з управління хоровим колективом;
- переформатування системи знань, умінь, навичок шляхом детермінації ціннісного ставлення хормейстера та хорового колективу до змісту і результатів творчого процесу, їх професійних статусів і позицій;
- прийняття диригентсько-управлінських рішень у ситуаціях аналізу, відбору та оновлення прийомів репетиційної та концертної роботи з хором;
- цільова і мотиваційна спрямованість ціннісних орієнтацій у сфері музичного просвітництва шляхом перенесення діяльнісно-завданнєвих акцентів з прикладної на творчо-виконавську сферу.

2. Суб'єктні компетенції:

- адаптація до здійснення професійно-особистісної соціалізації вчителя-хормейстера;
- цілеспрямоване вироблення власної змістовної творчої харизматичності;
- синтезуюче продукування виражальних засобів індивідуалізованого стилю вокально-технічної майстерності;
- оригінальність підходу до створення поліверсійних інтерпретацій хорових творів;
- самостійність диригентської професійної позиції;
- ініціативність та активність у запровадженні інноваційних підходів до жанрового змісту та сценічних форм у структуру творчого процесу хорового колективу.

3. Акмеологічні компетенції:

- прагнення до модернізації хормейстерського виконавсько-педагогічного іміджу шляхом планомірного удосконалення творчої самосвідомості;
- здатність до постійного хормейстерського самопросування та всеохоплюючого саморозвитку;
- особистісна спрямованість на корекцію прийомів хормейстерської діяльності;
- професійна потреба до творчої самореалізації в галузі хорового виконавства;
- зорієнтованість керівника хору на професійну самоорганізацію як відображення рівня хормейстерської професійної культури;
- розвиток саморегуляції та самовиховання у процесі здійснення педагогічно-хормейстерських операцій.

Висновки. Сформованість хормейстерських компетенцій, як результат функціонування компетентісно орієнтованої моделі фахової підготовки студентів зі спеціалізації "Вокально-хорова робота", підтверджує ефективність запропонованої моделі та доцільність її впровадження в практику музично-педагогічної освіти. Перспективи подальших досліджень у галузі сучасної диригентсько-хорової педагогіки, в системі вищої музично-педагогічної освіти, ми вбачаємо в необхідності розгляду проблеми компетентісного підходу до процесу професійної підготовки магістрів за спеціалізацією "Хоровий диригент".

Література

1. Закон України "Про вищу освіту", розділ 1, стаття 1 / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>. – Назва з екрана.
2. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія і історія / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – 186 с.
3. Козир А. В. Компетентність як необхідний компонент професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін [Електронний ресурс] / А. В. Козир. – Режим доступу : http://culturalstudies.in.ua/knigi_7_26.php. – Назва з екрана.
4. Костенко Л. В. Методика викладання хорового диригування : навч. посіб. / Л. В. Костенко, Л. Ю. Шумська. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 135 с.